

# ЗА ПОЛСКО-БЪЛГАРСКАТА ЛЕКСИКАЛНА АПРОКСИМАЦИЯ – 30 ГОДИНИ ПО-КЪСНО

Петър Сотиров

Университет „Мария Кюри-Склодовска“ в Люблин, Полша

petar.sotirov@mail.umcs.pl

**Резюме.** Обект на настоящето изследване е полско-българската лексикална апроксимация. Целта е да се представят нови апроксимати, които се откриват в областта на разговорната лексика. Тези апроксимати принадлежат към различни типове от гледна точка на познатите критерии за класификация (формален, семантичен, морфологичен, стилистичен, етимологичен). От формална гледна точка изследваните езикови единици са пълни или непълни апроксимати. По отношение на семантиката се среща както цялостна, така и частична апроксимация. Първият тип е характерен за лексикални двойки, в рамките на които полската лексема има само разговорно значение. Частична апроксимация се наблюдава при двойките, в които полската лексема притежава основно неразговорно значение и допълнително разговорно значение, чрез което влиза в отношение на апроксимация с българската лексема. Изследването разкрива и някои интересни случаи на полско-българска апроксимация, които досега не са били описвани.

**Ключови думи:** апроксимация; междуезикова омонимия; разговорна лексика; полски език; български език

## 1. Увод

Преди 30 години беше публикуван първият и единствен засега речник на полско-българските апроксимати под заглавие *Лексикални клопки. Речник на полско-българските апроксимати* (SAPB 1994). Както е известно, речникът е подготвен в Института за славянска филология при Силезийския университет в град Катовице от колектив в състав Марта Кърпачева, Хриска Симеонова и Емил Токаж. Терминът *апроксимация* (от лат. *approximatio* ‘приближаване, схващане на нещо по не съвсем точен начин’) е предложен от Марта Кърпачева с убеждението, че в сравнение с други термини (напр. *омонимия*, *хетеросемия*, *аналогия*, *лъжливи приятели на преводача*, *илюзорни съответствия* и много други) най-точно изразява „наличието в различни езици на формално подобни или съвпадащи лексикални единици, които са диференцирани смислово или/и стилистично“ (SAPB 1994:12; Karpaczewa 1985).<sup>1</sup>

В речника са включени 1516 двойки статии, представящи случаи на полско-българска апроксимация (междуезикова омонимия), което е едно сравнително голямо количество за двуезичен специализиран речник. Тук са представени единици с различно по степен формално сходство (пълно, непълно или смесено), които изразяват най-разнообразни семантични отношения. Някои от двойките изрази са с изцяло различна семантика (пълни апроксимати) в полския и в българския език (напр. пол. *czasownik* ‘глагол’ – бълг. *часовник* ‘уред за показване на часовете’, пол. *cham* ‘некултурен човек, простак; човек от простолюдието’ – бълг. *хам* ‘въжена примка; ярем, хомот’). Повечето лексикални двойки обаче представят случаи на частична омонимия, т.е. лексикалните единици от двата езика притежават общи семантични признаци, но се различават по някои от своите значения. Двете лексеми могат да бъдат с различни основни значения (напр. пол. *jad* ‘отрова’ – бълг. *яд* ‘душевно раздразнение, гняв’), но също така омонимията може да се простира между основното значение на едната лексема и преносното на другата (напр. пол. *jasła* ‘корито или стълба, зад която се поставя фураж за животни’ – бълг. *ясла* ‘заведение, където се отглеждат малки деца’), между преносните значения на двете лексеми (напр. *kolano* ‘завой, чупка на улица’ – *коляно* ‘произход’) и пр.

<sup>1</sup> По въпроса за терминологията по отношение на това явление вж. също Majewska 2017; Kononenko 2017: 141 – 142. Тук с предимство използваме термина *апроксимация*, но също като равнозначен и термина *междуезикова омонимия*, както и производни от тях термини.

## 2. Обект и цел на изследването

30 години след публикуването му речникът *Лексикални клопки* си остава най-пълното лексикографско издание, посветено на полско-българската лексикална апроксимация. Поради богатия материал и високите си научни качества той има разностранно приложение. Речникът е в основата на важни изследвания в областта на апроксимацията като явление<sup>2</sup>, на преподаването на българския език като чужд в Полша и на полско-българския и българо-полския превод. От тези изследвания произтичат някои съществени изводи. Един от тях се отнася до същността на апроксимацията и до нейните източници, а именно, че тя се основава на неравномерното семантично развитие на думите в отделните езици, на полисемията, омонимията и паронимията (Czyżniewska 2002: 137; Doliński 2017: 89). Изследванията позволяват да се направи и друг важен извод, а именно, че системата на полско-българските апроксимати не е затворена, напротив, езиковата практика и съвременните тенденции в езика подсказват, че тя подлежи на по-нататъшно обогатяване (вж. напр. Karpińska 2014; Wopova 2021 и др.). Във връзка с това беше предприето и настоящето изследване, чиято цел е да се представят нови случаи на полско-българска апроксимация, като се опише тяхната същност от гледна точка на различните критерии за типологизация на междуезиковите омоними.

## 3. Нови случаи на полско-българска апроксимация от областта на разговорната лексика

Дългогодишните наблюдения върху полската езикова действителност, включително и върху най-новите тенденции, свързани с неологията, интернационализацията и колоквиализацията при лексиката, както и запознаването с по-новите лексикографски издания, показват, че съставът на полско-българските апроксимати може да бъде разширен в значителна степен. Поради ограничения в обема на текста ще се спрем само на лексемите от областта на разговорността, които, на фона на целия материал, са слабо представени в речника *Лексикални клопки*.<sup>3</sup> Едно от обясненията на този факт може да се търси в източниците на неговия езиков материал. В увода на речника е поместена информация (вж. SAPB 1994: 13), че източници на полския материал са *Малък речник на полския език* под редакцията на Станислав Скорупка, Халина Аудерска и Зофия Лемпицка (MSJP 1969) и *Речник на полския език* под редакцията на Мечислав Шимчак (SJP 1978 – 1981), на българския – *Български тълковен речник* (БТР 1973). Тези лексикографски източници не представят най-новото състояние на лексиката на двата езика, съвсем логично не съдържат и много от новопоявилите се разговорни лексеми или разговорни значения на традиционни лексеми. Все пак някои разговорни лексеми или лексеми с вторично разговорно значение, създаващи условия за апроксимация, присъстват в тези речници, но по неизвестни за нас съображения не са взети под внимание от авторите на *Лексикални клопки*.<sup>4</sup>

В един от най-новите и подробни тълковни речници на полския език, подготвен от учени от Полската академия на науките (WSJP PAN online), се откриват повече от 100 лексикални единици с квалификатор *разговорно*<sup>5</sup>, които по определен начин влизат в отношение на апроксимация с

<sup>2</sup> Например въз основа на материал от речника полската българистка Агнешка Чижневска е изработила известната в славянското езикознание типология на апроксиматите, включваща богато множество от различни типове апроксимати с описание и примери за всеки тип. В тази класификация са разграничени четири главни типа апроксимация – лексикална, синтактична, фразеологична и прагматична, а в рамките на всеки тип, въз основа на определени критерии и в йерархичен ред, са представени подтипове (Czyżniewska 2002).

<sup>3</sup> С разговорни значения при полската лексема в речника присъстват например апроксимати като: *babka* ‘девойка, жена’ – *бабка*; *bagaż* ‘гардероб на гара’ – *багаж*; *blondynka* ‘въшка’ – *блондинка*; *flota* ‘мангизи’ – *флота*; *głina* ‘полицай, ченге’ – *глина*; *kawał* ‘шега, виц’ – *кавал*; *konserwa* ‘консерватор’ – *консерва*; *koza* ‘жива, весела девойка’, ‘затвор’, ‘малка желязна печка’ ‘тарга’ – *коза*; *pala* ‘единица – в училище’ – *пала*; *rogacz* ‘мъж рогоносец’ – *рогач* и др. (вж. SAPB 1994).

<sup>4</sup> Например в *Речник на полския език* под редакцията на М. Шимчак (SJP 1978) се откриват лексеми с разговорно значение като: *bufory*, *kanada*, *dostawka*, *kupa*, *ser* и др., които отсъстват в речника *Лексикални клопки*.

<sup>5</sup> От встъпителната информация към речника разбираме, че с този квалификатор са придружени „единици, които се употребяват в неофициални ситуации и употребата им е невъзможна в официална ситуация“ ([https://pliki.wsjp.pl/zasady\\_opracowania\\_wsjp.pdf](https://pliki.wsjp.pl/zasady_opracowania_wsjp.pdf)).

български лексемни съответствия. Това са полски лексеми, които притежават някакво формално сходство с български лексеми – пълно или непълно (сред тях омограми, омофони и артикулационни апроксимати) (вж. SAPB 1994: 14; също Czyżniewska 2002: 136), но се различават от тях в семантичен план чрез разговорните си значения. В тематично отношение най-голям брой от изследваните полско-български апроксимати предоставят областите *Човекът като психическа същност*, *Човекът като физическа същност* и *Всекидневен живот на човека*. В лексиката от останалите тематични области се откриват единични случаи на изследваното тук явление.

С оглед на семантичния обхват и семантичната структура на полския компонент в лексикалните двойки сред новооткритите полско-български лексикални апроксимати се открояват две основни групи: 1) Апроксимати, при които полската лексема е изцяло разговорна (с едно или с повече разговорни значения, 2) Апроксимати, при които полската лексема е с основно неразговорно и вторично разговорно значение (или значения).

Първата основна група апроксимати е значително по-малка – тя включва общо около 20 лексикални двойки. Сред тях полско-български апроксимати, при които е налице еднозначна полска разговорна лексема, са следните:

**bufory** Женски гърди – **буфери**

**wiatry** Газове, образуващи се в червата и отделяни през ануса; пръдня – **вятър**

**buzi** Целувка – **бузи**

**wary** Усещане за топлина, особено по лицето и шията, продължаващо от няколко секунди до няколко минути, придружено от зачервяване и обилно изпотяване; горещи вълни – **вари** (< **варя**)

**czuj** Чувство, нюх, интуиция – **чуй** (< **чужа**)

**kanada** Много благоприятна от някаква гледна точка ситуация – **Канада**

**smęć** Произведение на изкуството или изявление, което предизвиква неудовлетворение (неприязън) у говорещия, защото е депресиращо или скучно – **смет**

**chody** познанство с влиятелни хора, които могат неофициално да повлияят на развитието на ситуацията или на хода на събитията по начин, който е изгоден за нас; връзки – **ходи** (< **ходя**)

**madka** Майка, която се грижи за детето си по обременителен за околните начин, убедена е в своето превъзходство, произтичащо от майчинството, и се възприема като твърде претенциозна личност – **матка**

**paśka** (< **paśkać** ‘мажа повърхност с нещо гъсто и лепкаво, цапам’) Гъста полутечна маса с не-привлекателен вид, образувана от нещо влажно или преварено – **пачка**

**pekin** Беден квартал, съставен от бараки или примитивни къщи в покрайнините на някои градове; гето – **Пекин**

Случаи на апроксимация, при които полската лексема е с повече от едно разговорно значение, са следните:

**dupka** 1. *шег*. Седалищната част на тялото. 2. Анус на малко дете. 3. Жена, третирана като сексуален обект. 4. Парче от края на хлеба; крайщник, крайче – **дупка**

**misio** (< **miś** умал.-гал. ‘мече’) 1. Мече – животно. 2. Мече – плюшена играчка. 3. Пълен мъж. 4. Мъж – добър човек. 5. Любим, обичан мъж – **Мишо**

**smarkacz** 1. Дете, към което се изразява отрицателно отношение; сополанко. 2. *нейорат*. Мъж, когото говорещият смята за недостоеен за доверие поради това, че е млад – **смъркач**

**gnój** 1. Животински изпражнения, смесени с вода или слама. 2. С неприязън за човек, смятан от говорещия за незрял – **гной**

**konus** 1. Нисък мъж; дребосък, мъник. 2. Нещо значително по-малко в сравнение с други обекти от същия вид. 3. Някой, който е смятан за по-лош спрямо другите – **конус**

**syf** 1. Сифилис. 2. Мехур върху кожата, пълен с гной или друго подобно вещество. 3. Мръсотия или бъркотия, които отвращават говорещия. 4. Нещо, което говорещият възприема като грозно, вредно и лишено от всякаква стойност. 5. Задължителна военна служба – **сив**

**mongolka** 1. Глупава жена. 2. Жена със синдром на Даун – **монголка**

**jajca** 1. Шеги. 2. Необичайна ситуация, обикновено включваща някакъв вид неприятности. 3. Силен характер. 4. Гениталии – **яйца**

**dostawka** 1. Добавяне на столове или легла в случай на необходимост; допълнителен стол или легло, поставени някъде. 2. Лице или нещо, смятано за допълнение към нещо; добавка – **доставка**

**francuz, francuzy** 1. Вид френско хлебче. 2. Плитка на коса, сплетена по определен начин. 3. Френски ключ. 4. Автомобил, произведен във Франция. 5. Учебен предмет – френски език. 6. Орален секс – **французин, французи**

**fiś** 1. Нечие състояние, начин на мислене или на поведение, което излиза извън нормата и издава психическо разстройство. 2. Човек, чието поведение или предпочитания са толкова различни от нормата, че говорещият вярва, че е психично болен или неуравновесен; смахнат, пернат, перко – **фиш**

**flaszkа** 1a. Стъклена бутилка. 1b. Съдържанието на стъклена бутилка. 2. Бутилка водка – **флашка**

**pet** 1. Фас от цигара. 2. Цигара – **пет**

Втората основна група новооткрити полско-български апроксимати е значително по-голяма – тя включва около 100 лексикални двойки, при които полската единица притежава основно неразговорно значение, но семантичната ѝ структура обхваща и (едно или повече) вторични разговорни значения, и именно с тях думата влиза в отношение на апроксимация с формално подобна българска лексема. Някои от тези двойки присъстват в речника *Лексикални клопки*, но с различни от тук показаните значения на полската лексема, например:

**bania** 4. Глава. 5. Чаша алкохол. 6. Най-ниската оценка в училище – **баня** (SAPB 1994: 59 – 60)<sup>6</sup>

**duśа** 14. Седалищната част на тялото – **дѹша, душà** (SAPB 1994: 140 – 141)

**kufer** 3. Седалищната част на тялото – **куфар** (SAPB 1994: 307)

**koza** 5. остар. Наказание на ученик, състоящо се в задържане в училището след занятия. 6. Бучка засъхнал секрет от носа – **коза** (SAPB 1994: 298)

**byk** 3. Силен и здрав мъж, за когото се говори с уважение. 4. Грешка по време на писане. 5. *иконом.* Трайно покачване на цената на ценните книжа на борсата – **бик** (SAPB 1994: 87)

**czajnik** 4. *шег.* Човек, който се въздържа да направи нещо от срам, страх или срамежливост – **чайник** (SAPB 1994: 108)

**kosa** 4. Учител или ръководител, който е строг и взискателен спрямо учениците или подчинените – **коса** (SAPB 1994: 294)

**myszka** 3. Жена, която не привлича вниманието на другите; невзрачна жена – **мишка** (SAPB 1994: 395)

**sokół** 2. Човек, който се отличава със своите умения и способности в определена област на дейност – **сокол** (SAPB 1994: 582)

**draka** 2. Необичайна ситуация, която предизвиква забавление или изненада сред наблюдателите; цирк – **драка** (SAPB 1994: 134)

**kapа** (< **klapa**) 5. Използвано за съобщаване, че нещо се е провалило; несполука, крах, провал – **капа** (SAPB 1994: 237 – 238)

**łapał, łapała, łapało, łapali** (< **łapać**) 5. Започвам да разбирам нещо – **лапам, лапаш, лапа** (SAPB 1994: 348)

**topisz, topi** (< **topić**) 5. Правя така, че нещо да не бъде осъществено – **топиш, топи** (< **топя**) (SAPB 1994: 634)

**czytanka** 3. Четене на глас на някакъв текст или текстове – **читанка** (SAPB 1994: 114)

**larwa** 2. Човек, към когото говорещият изпитва презрение – **ларва** (SAPB 1994: 321)

**gigant** 4. Бягство от дома или от друго постоянно местоживееие – **гигант** (SAPB 1994: 182)

Много от новооткритите апроксимати от тази основна група липсват в речника *Лексикални клопки*, например:

**globus** 2. *шег.* Главата на човек – **глобус**

**kopyto** 2. *шег.* Човешки крак – **копито** (SARP: 288)

**dwójka** 6. Втора програма на полската държавна телевизия. 7. Втора програма на полското държавно радио. 8. *шег.* Изпражнение – **двойка** 6. Вид плетка, двойка прежде

**kupa** 4. Изпражнения – **купа**

<sup>6</sup> В речника *Лексикални клопки* при двойката **bania** – **баня** като основа за апроксимация са подадени следните значения на полската лексема: 1. Издут кръгъл съд за течности. 2. Купол; металическа топка. 3. Тиква. 4. Кош за съхраняване на жива риба (SAPB 1994: 59 – 60).

**piernik** 3. *пренебр.* Възрастен мъж – **Перник**; **перник** *рядко.* Китка

**zimny** 7. Който е умрял и тялото му е изстинало; мъртвец – **зимни** (< **зимен**)

**asfalt** 2. Чернокож човек – **асфалт**

**dioda** 2. Пъпка, видим мехур върху кожата – **диода** (< **диод**)

**kloc** 2. *пейорат.* Някой твърде дебел или твърде голям и тромав. 3. *пейорат.* Нещо твърде дебело или твърде голямо и тежко. 4. *пейорат.* Постройка, наподобяваща по форма на призма – тежка, огромна и лишена от красота. 5. *вулг.* Твърди изпражнения с продълговата форма – **клоц** Подигравка, присмех

**koks** 2. Допинг. 3. Мускулист и силен мъж, който усилено тренира и поема разни субстанции за ускоряване растежа на мускулна тъкан – **кокс**

**kuc** 3. Мъж с дълга, сплетена на опашка коса. 4. *информ.* Начинаещ информатик или информатик без достатъчно умения – **куц**

**malinka** 3. Червена следа на кожата, образувана в резултат на изразителна целувка – **малинка**

**para** 2. Сила, енергия или ентузиазъм, които някой има в определена ситуация – **пара**

**adidas** 3. СПИН – **адидас**

**bostonka** 2. Вирусно заболяване, което засяга предимно деца, с характерен обрив в устата, по ръцете и краката и с висока температура, продължаваща няколко дни – **бостънка** Жена от град Бостън

**wilk** 3. Възпаление на пикочния мехур. 4. Излишна издънка, която израства бързо между ствола на дървото и неговите странични клони или между главното стъбло на растението и неговите странични стъбла – **вълк**

**dół** 4. Психическо състояние на човек, изразяващо се в депресия и липса на вяра в успешния ход на събитията в бъдещето – **дол**

**polewka** 2. Весело настроение – **полевка** Полска мишка

**banan** 2. Широка и искрена усмивка. 4. *презр.* Млад човек, произхождащ от богато семейство, живеещ в безгрижие за сметка на родителите си – **банан**

**buczysz, buczy** (< **buczeć**) 2. Силно плача, издавам ниски монотонни звуци. 3. Говоря за нещо с недоволство – **бучиш, бучи** (< **буча**)

**ameba** 2. Човек, който е неинтелигентен или му липсват познания и способности в някаква област; глупак, некадърник – **амеба**

**agent** 5. Някой, който има нетрадиционни идеи и изненадва с поведението си; чудака – **агент**

**agregat** 4. Някой, който се държи по необичаен и привличащ вниманието начин; чудака – **агрегат**

**ananas** 2. Някой, който се държи неадекватно – **ананас**

**aparat** 6. Човек, чието поведение предизвиква смях или шокира; образ, екземпляр, чудака, скица, зодия – **апарат**

**ser** 3. Човек, който според говорещия се характеризира с ограничен интелект и липса на лична култура; простак, примитив, тъпанар – **цеп** *диал.* Плоска пръчка, която се поставя между нишките на основата при тъкане; цепец.

**czarownica** 3. *пейорат.* Жена, която говорещият не харесва поради външния ѝ вид или поведението ѝ; вещица, Баба Яга – **чаровница**

**delikates** 2. *шег.* Някой, който е деликатен и придиричлив – **деликатес**

**jeleń** 2. *пейорат.* Човек, възприеман от говорещия като лековерен и позволяващ да бъде използван за чужди цели; наивник, глупак, будала, абдал – **елен**

**kmieć** 3. *презр.* Необразован, самоуверен човек, който се държи грубо и вулгарно; простак – **кмет**

**kozak** 6. Човек, който проявява прекомерна, демонстративна смелост или дързост; смелчага, джигит, бабаит. 7. Човек с големи умения в дадена област; майстор, спец – **казак**

**migacz** 3. *шег.* Човек, който се измъква от нещо, хитува, клинчи; кръшкач – **мигач**

**pila** 4. Взискателен, последователен и упорит човек – **пила**

**pistolet** 3. Енергичен мъж, бърз и решителен в действията, но понякога реагиращ твърде бурно и импулсивно – **пистолет**

**bal** 4. Неприятна и неудобна ситуация; конфуз, конфузия – **бал** (SAPB 1994: 56)

**barłóg** 2. *пейорат.* Безпорядък, бъркотия – **бърлога**

**dym** 2. Конфликтна ситуация или ситуация, която по някакви причини се оценява негативно от говорещия – **дим**

**gangrena** 3. Човек, към когото говорещият има негативно отношение – **гангрена**  
**kanal** 12. Трудна и неприятна ситуация; проблем, зор, мъчнотия, усложнение – **канал**  
**klecisz, kleci** (< **klecić**) 1. *пейорат*. Построявам нещо набързо, небрежно и с лоши материали.  
 2. *пейорат*. Формулирам трудно, създавайки нещо несполучливо. 3. *пейорат*. Организирам нещо набързо, без подходящите за това условия – **клечиш, клечи** (< **клеча**)  
**macam, macasz, maca** (< **macać**) 3. Докосвам нечий части на тялото, обикновено интимни, с цел задоволяване на сексуални нужди. 5. Установявам нещо без достатъчно познания по темата или в дълго търсене – **мацам, мацаш, маца**  
**motyka** 2. *презр*. Лице, оценявано като не особено умно и ефективно в действията си – **мотика**  
**noga** 4. Човек, оценяван като сравнително по-малко способен в дадена област – **нога**  
**kabel** 2. *пейорат*. Доносник – **кабел**  
**kurnik** 2. *пейорат*. Сграда или стая, която говорещият смята за твърде малка, твърде занемарена или с непривлекателен външен вид – **курник**  
**gary** 2. *пейорат*. Прости дейности, извършвани у дома, които не изискват интелектуално усилие – **гари** (< **гара**)  
**źmija** 3. Дълга, тънка тел, навита на спирала, използвана за ръчно отпушване на канализационни тръби – **змия**  
**ekspres** 5. Цип – **експрес**  
**chuliganka** 3. Плоска мъжка шапка в каре или шарка на ребена кост, с гарнитура от плат; каскет – **хулиганка**  
**tyrolka** 2. Тиролска шапка – **тиролка**  
**koryto** 4. Ядене – **корито**  
**żyrafa** 2. Дълъг ръчен блендер с разположени в края на дръжката остриета за смесване и пасиране – **жирафа** (< **жираф**)  
**absolwent** 2. Водка марка Absolwent – **абсолвент**  
**gibon** 2. Цигара от марихуана – **гибон**  
**kanar** 3. Билетен контролор. 4. Тръстикова захар от Канарските острови. 5. Вино от Канарските острови – *остар.* **канар**  
**siara** 2. Евтино и нискокачествено плодово вино – **сяра**  
**siekiera** 2. Напитка или цигара с изключително силно стимулиращо или опияняващо действие – **секира**  
**sztanga** 4. Десет кутии цигари, подредени в продълговата кашон; стек – **щанга**  
**żyto** 2. Чиста водка, произведена от ръж – **жито**  
**antenka** 5. Събиране на хора от различни населени места и пътуване до определено място по маршрута на автобус, отвеждащ пътуващите заедно на организирано пътуване – **антенка**  
**buda** 6. Голяма покрита полицейска кола – **Буда**

#### 4. Анализ и основни изводи

Приведените примери за новооткрити полско-български апроксимати от областта на разговорната лексика могат да се смятат за допълнение към известния досега списък на подобни езикови единици. Както се вижда, те представят голямо разнообразие от типове – както в тематично отношение, така и от гледна точка на формалното подобие и на семантичните съотношения между лексемите на двата езика. По отношение на тематичната област много от полските разговорни лексеми се отнасят до физическата същност на човека, например до устройството и функционирането на тялото (*bania, globus, kufer*), до външния изглед (*byk, asfalt, kloc, konus*), до различни фази от живота (*smarkacz, piernik*) и др. Многобройни са лексемите, отнасящи се до психическата същност на човека, например до емоциите и чувствата (*dół, polewka*), до чертите на характера, поведението и интелектуалните възможности (*ameba, agent, cep, czajnik, jeleń*). Като съставни части на апроксимацията са също полски лексеми, отразяващи всекидневното на човека, например семейството, материалното обкръжение, облеклото и кухнята (*madka, kurnik, tyrolka, paćka*) и много други.

По отношение на формата някои апроксимати се отличават с пълно формално сходство, например: *dupka* / *дупка*, *konus* / *конус*, *dostawka* / *доставка*, *pet* / *пет*, *bania* / *баня*, *czajnik* / *чайник*, *draka*

/драка, кара / кана, cholera / холера, кура / купна, koks / кокс, kus / куц, malinka / малинка, para / пара, ameба / амеба, agent / агент, сер / цен, gangrena / гангрена, kurnik / курник, chuliganka / хулиганка, sztanga / щанга, antenka / антенка, macam, macasz, maca / мацам, мацаш, маца. Срещат се също полско-български лексикални двойки, които представляват междуезикови омофони, т.е. налице е пълно сходство само на звуковата им форма, например: kanada / Канада, madka / матка, buda / Буда, misio / Мишо. Налице са и немалко полско-български омографи, т.е. такива, които се различават по звуковата си форма (обикновено по ударението – в полския език то е с постоянно място върху предпоследната сричка), а изглеждат като пълни апроксимати само в писмен вид (колкото и да е условно това в случая на два езика с различна графика). Тук могат да се посочат случаи от типа на: jajca / яйца, dusza / душа, koza / коза, kosa / коса, gigant / гигант, walisz, wali / валиш, вали, adidas / адидас, banan / банан, agregat / агрегат, ananas / ананас, aparat / апарат, czarownica / чаровница, delikates / деликатес, pistolet / пистолет, noga / нога, ekspres / експрес, kanar / канар. Останалите апроксиматни двойки са с по-малка или с по-голям степен на формално сходство.

В семантично отношение коментираните апроксимати също представляват разнородна група. Сред тях могат да се открият както цялостни (различаващи се с всичките си значения), така и частични апроксимати (различаващи се с някои от своите значения). Цялостни апроксимати са например: flasza / флашка, pet / пет, syf / сив, paćka / пачка, smarkacz / смъркач, dostawka / доставка, konus / конус и др. Апроксиматите от този тип най-често са хетерогенни (хетероетимни), т.е. имат различен произход, например заемки са от различни езици (flasza < нем., лат. flasca / флашка < англ. flash drive) или единият член на двойката е заемка, а другият е домашна дума (напр. syf < лат. syphilis / сив < прасл. \*sivъ). Сред тях се срещат и хомоетимни, т.е. двойки лексеми с общ произход, но претърпели различно в двата езика семантично развитие (напр. smarkacz / смъркач < прасл. \*smrkati, konus / конус < лат. cōnus < гр. kōnos).<sup>7</sup> Сред тук изследваните апроксимати, както и в речника *Лексикални клопки*, преобладават тези, при които е налице частична апроксимация. Към тях се отнасят всички посочени по-горе случаи, в които полската лексема притежава основно неразговорно и вторично разговорно значение.

От гледна точка на морфологичния критерий събраният материал също съдържа различни случаи. Срещат се единици, които са апроксимати в основната си и в някои други форми (напр. madka / матка, paćka / пачка, dupka / дупка), но също и такива, при които апроксимацията засяга само някои от формите без основната (напр. klecisz, kleci (< klecic) / клечиш, клечи (< клеча), mielisz, mieli (< mleć) / мелиш, мели (< меля), bufory мн.ч. / буфери мн.ч.). В някои случаи лексемите представят различна част на речта (напр. wary същ. мн.ч. / вари (< варя) глаг.; czuj същ. ед.ч. / чуй (< чуя) глаг.)

Открояват се някои особено интересни начини за поява на полско-българска апроксимация. Част от апроксиматите възникват въз основа на оригинални метафори, отразяващи полската езикова картина на света. Например чрез метафоричен пренос при лексемата *jeleń* се е появило разговорното значение ‘човек, възприеман от говорещия като лековерен и позволяващ да бъде използван за чужди цели; наивник, глупак, будала, абдал’ (оттук апроксимацията с *елен*), при *źmija* – значението ‘дълга, тънка тел, навита на спирала, използвана за ръчно отпушване на канализационни тръби’ (апроксимация със *змия*), при *ekspres* – значението ‘приспособление за закопчаване; цип’ (апроксимация с *експрес*), при *żurafa* значението ‘дълъг ръчен блендер с разположени в края на дръжката остриета за смесване и пасиране’ (апроксимация с формата *журафа*) и др.

Интересни са също случаите, при които апроксимацията е свързана със своеобразно отклонение от полските правописни правила, например изписването с малка буква на думи, които по правило се изписват с главна буква, срв. kanada, pekin, mongolka, francuz. По този начин в полския език са възникнали нови езикови единици (с това и вътрешноезикови омофони) със самостоятелни речникови статии в лексикографските източници. Тези единици притежат само разговорни значения и са в отношение на цялостна апроксимация с българските им формални еквиваленти. Вниманието заслужава също случаят с апроксимацията madka / матка<sup>8</sup>, възникнала в резултат на шеговита имитация на свръхстарателното изписване на лексемата matka с *d* вместо с *t* или като асоциация с английското прилагателно име mad ‘луд, ненормален’ (вж. <https://wsjp.pl/madka>).

<sup>7</sup> За други подобни случаи вж. Karaszewa 2002.

<sup>8</sup> Апроксимацията matka / матка е отбелязана в речника *Лексикални клопки* (SAPB 1994: 371).

## 5. Заключение

Показаните тук нови случаи на полско-българска лексикална апроксимация потвърждават тезата, че нейният обхват, отразен преди три десетилетия в първия и единствен засега лексикографски труд *Лексикални клопки. Речник на полско-българските апроксимати*, подлежи на разширение. Запознаването с разговорната лексика на полския език, която не само е част от всекидневната неофициална комуникация, но все повече разширява своето присъствие и в редица официални сфери, дава възможност да се открият много нови случаи, в които е налице някакво формално сходство с българска лексема при семантично различие между тях. Анализът показва, че в някои от случаите става дума за цялостна в семантично отношение апроксимация – при тях полската лексема е с едно или с повече и само разговорни значения. В тези случаи към семантичната се добавя и стилистична апроксимация, тъй като българските лексеми във всички изброени случаи са неразговорни. В изследвания материал категорично преобладават случаите, при които апроксимацията е частична, защото полската лексема обикновено притежава основно неразговорно и вторично разговорно значение, чрез което именно влиза в отношение на апроксимация с българския елемент на лексикалната двойка. Някои двойки от последния тип присъстват в речника *Лексикални клопки*, но с различни от тук представените значения. От гледна точка на различните критерии (формален, семантичен, морфологичен, стилистичен, етимологичен) новооткритите апроксиматни двойки представят значително разнообразие. Изследването разкрива и някои особено интересни случаи, които допълват представите за полско-българската апроксимация (междуетникова омонимия), както и въобще за явленията *апроксимация* (междуетникова омонимия). Представените тук резултати показват също, че има място за нови открития в областта на полско-българската апроксимация, достатъчно е да се обърне повече внимание на реалната езикова практика, и по-специално на неофициалната сфера с характерната за нея разговорна лексика, която често и несправедливо остава извън обекта на езиковедските изследвания.

### Благодарности

Публикацията е част от изпълнението на Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“, финансирана от МОН на Република България.

### Източници / Sources

- БТР 1973: Андрейчин, Л., Л. Георгиев, Ст. Илчев, Н. Костов, Ив. Леков, Ст. Стойков, Цв. Тодоров. *Български тълковен речник*. София: Наука и изкуство. (BTR 1973: Andreychin, L., L. Georgiev, St. Ilchev, N. Kostov, Iv. Lekov, St. Stoykov, Cv. Todorov. *Bylgarski tylkoven rechnik*. Sofia: Nauka i izkustvo.)
- РБЕ БАН: *Речник на българския език (онлайн)*. София: БАН. (RBE BAN: *Rechnik na balgarskiya ezik (online)*. Sofia: BAN. <<https://ibl.bas.bg/rbe/>> [15.02.2025])
- BPSLP 2011 – 2013: Sotirov, P., M. Mostowska, A. Mokrzycka. *Bułgarsko-polski słownik leksyki potocznej*. Lublin: UMCS.
- MSJP 1969: Skorupka, S., H. Auderska, Z. Łempicka (red.). *Mały słownik języka polskiego*, wyd. IV. Warszawa: PWN.
- SJP 1978 – 1981: Szymczak, M. (red.). *Słownik języka polskiego*, t. 1 – 3. Warszawa: PWN.
- SAPB 1994: Karpaczewa, M., Ch. Symeonowa, E. Tokarz. *Pułapki leksykalne. Słownik aproksymatów polsko-bułgarskich*. Katowice: Śląsk.
- WSJP PAN online: Żmigrodzki, P. (red.). *Wielki słownik języka polskiego PAN*. Warszawa: PAN. <<http://wsjp.pl>> [20.02.2025]

### Цитирана литература / References

- Bonova 2021: Bonova, S. Homonimia a przekład tekstów specjalistycznych. Kilka uwag na przykładzie języka polskiego i bułgarskiego. – In: Dąbrowska-Kamińska, A., A. Karolczuk, M. B. Majewska (red.). *Wokół homonimii międzyjęzykowej II. Bielańskie prace językoznawcze*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, s. 35 – 44.
- Czyżniewska 2002: Czyżniewska, A. Typologia aproksymatów (na przykładzie języka polskiego i bułgarskiego). – *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Humanistyczno-Społeczne. Studia Slavica*, № 7, s. 135 – 160.



- Doliński 2017: Doliński, I. Obserwacja kontrastów znaczeniowych wybranych aproksymatów polsko-bułgarskich pochodzenia łacińskiego. – In: Majewska, M. B. (red.). *Wokół homonimii międzyjęzykowej. Prace językoznawcze Instytutu Filologii Polskiej UKSW*, t. 10. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, s. 87 – 96.
- Karpaczewa 1985: Karpaczewa, M. Aproksymaty – wyrazy różnych języków o podobnej formie a odmiennym znaczeniu (na przykładzie języka polskiego i bułgarskiego). – *Rocznik Sławistyczny*, XLV. z. 1., s. 45 – 50.
- Karpaczewa 2002: Karpaczewa, M. Aproksymaty polsko-bułgarskie wspólnego pochodzenia. – In: Rusek, J., W. Boryś, L. Bednarczuk (red.). *Dzieje Słowian w świetle leksyki. Pamięci profesora Franciszka Sławskiego*. Kraków, s. 405 – 406.
- Karpińska 2014: Karpińska, H. Fałszywe przyjaciele tłumacza i jego wierni wrogowie w praktyce bułgarsko-polskich tłumaczeń literackich. – *Przekłady Literatur Słowiańskich*, № 1, s. 257 – 271.
- Kononenko 2017: Kononenko, I. Ukraińsko-polska homonimia i paronimia międzyjęzykowa w leksyce i frazeologii. – In: Majewska, M. B. (red.). *Wokół homonimii międzyjęzykowej. Prace językoznawcze Instytutu Filologii Polskiej UKSW*, t. 10. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, s. 141 – 158.
- Majewska 2017: Majewska, M. B. Homonimia międzyjęzykowa – ustalenia terminologiczne, słowiański dorobek leksykograficzny. – In: Majewska, M. B. (red.). *Wokół homonimii międzyjęzykowej. Prace językoznawcze Instytutu Filologii Polskiej UKSW*, t. 10. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, s. 193 – 216.

## ON POLISH-BULGARIAN LEXICAL APPROXIMATION – 30 YEARS LATER

Petar Sotirov

Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Poland

petar.sotirov@mail.umcs.pl

**Abstract.** The object of study is Polish-Bulgarian lexical approximation, the aim is to present new approximants that are found in the field of colloquial vocabulary. These approximants represent different types from the point of view of known classification criteria (e.g. formal, semantic, morphological, stylistic, etymological). From a formal point of view, the studied linguistic units are complete or incomplete approximants. In terms of semantics, both complete and partial approximation are found. The first type is characteristic of lexical pairs, within the Polish lexeme has only a colloquial meaning. Partial approximation is represented by pairs in which the Polish lexeme has a main non-colloquial meaning and an additional colloquial meaning, through which it enters into a relationship of approximation with the Bulgarian lexeme. The study also reveals some interesting cases of Polish-Bulgarian approximation, which have not been described so far.

**Keywords:** *approximation; interlingual homonymy; colloquial vocabulary; Polish language; Bulgarian language*

Petar Sotirov  
Instytut Językoznawstwa i Literaturoznawstwa  
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej  
Plac Marii-Curie Skłodowskiej 4a  
20-031 Lublin, Poland